

Materiały

Katarzyna Jaśkiewicz*

Prawo prywatne międzynarodowe Zjednoczonych Emiratów Arabskich — ustawa Kodeks cywilny ZEA nr 5/1985, znowelizowana przez Prawo Federalne nr 1/1987 — omówienie ustawy

Abstract: This article contemplates the main principles of private international law of the United Arab Emirates issued by the Federal Law No. 5 of 1985 and subsequently amended by No.1 of 1987. The federal law is presented in the context of the legal system of the Emirates as a whole, including geopolitical and religious context. Although the basis of the legal system in the UAE are derived from Sharia Law (Islamic law) or Quranic Law, most of the legislation is comprised of a mix of Islamic and European concepts of civil law, largely originating from the Egyptian legal code established in the beginning of the 20th century. Civil law of the Emirates was generally influenced by the French legal system rather than the common law system of the UK. This article aims to introduce polish audience to the system of modern Arabic civil law, and presents a legal translation of the private international law of the United Arab Emirates.

Keywords: private international law of the United Arab Emirates, Emirates, Dubai, Arabic law, Islamic Shari'a, conflict of laws

* Mgr, Al Alawi & Co., Advocates & Legal Consultants, Muscat, Sultanat Omanu.

A. Wprowadzenie

Zjednoczone Emiraty Arabskie [dalej: ZEA] jako federacja powstały w 1971 r. w wyniku połączenia siedmiu emiratów: Abu Dhabi, Ajman, Dubaj, Fujairah, Ras Al Khaima, Sharjah i Umm Al Quwain. Położone w obszarze historycznie znanym jako Trucial Coast, nad Zatoką Perską, aż do I wojny światowej tereny te należały do Imperium Osmańskiego, by następnie znaleźć się w sferze brytyjskich wpływów kolonialnych (protektorat). Obecnie ZEA jest członkiem Gulf Cooperation Council (Rada Współpracy Zatoki Perskiej — GCC), samodzielnym członkiem OPEC (Organizacja Krajów Eksportujących Ropę Naftową) i jednym z relatywnie większych krajów w obszarze Zatoki.

W ciągu stosunkowo krótkiego okresu od zjednoczenia ZEA udało się stworzyć stabilny kraj kwitnącej gospodarki opartej na zliberalizowanym rynku handlowym. ZEA jako obszar wolnego handlu zostały wzbogacone o szybko rozwijające się strefy wolnocłowe, zwłaszcza Jebel Ali Free Zone w Dubaju. Produkcja ropy, która rozpoczęła się na początku lat sześćdziesiątych, głównie z obszarów pól naftowych Abu Dhabi oraz w mniejszym stopniu z Dubaju i Sharjah, przyczyniła się do utrzymania tempa rozwoju gospodarczego, napędzanego dzisiaj głównie przez sektor finansowy.

Ustrój społeczno-gospodarczy ZEA, podobnie jak innych krajów Zatoki, można ogólnie określić jako formę zliberalizowanej gospodarki wolnorynkowej z rozwijającym się sektorem prywatnym. Państwo to posiada większościowe udziały w infrastrukturze publicznej i ważniejszych dziedzinach handlu; stosunkowo niedawno rozpoczęto program prywatyzacji na poziomie państwowym od Federalnego Departamentu Wody i Energii Elektrycznej (FEWA) w Abu Dhabi.

Każdy z siedmiu emiratów ZEA posiada swój własny rząd dzielnicowy, który działa w tandemie z rządem federalnym. Jedynie w przypadku największego i najgęściej zaludnionego emiratu Abu Dhabi wyodrębniono osobną jednostkę rządu centralnego Rady Wykonawczej, pod przewodnictwem koronowanego następcy tronu. Regiony wschodnie i zachodnie oraz wyspa Das są zarządzane przez przedstawiciela panującego władcy. Na poziomie municypalnym administracja pozostaje w rękach rady miejskiej. Ponadto, Krajowa Rada Konsultacyjna odgrywa rolę Federalnej Rady Narodowej.

Artykuł 116 Ustawy Konstytucyjnej Zjednoczonych Emiratów Arabskich (uchwalonej 2 grudnia 1971 r.) podkreśla, że poszczególne emiraty (państwa) mają wykonywać wszystkie uprawnienia rządu nieprzypisane przez konstytucję do uprawnień federalnych na poziomie Unii. Artykuł

117 omawia zadania rządów dzielnicowych emiratów, do których należą utrzymanie bezpieczeństwa i porządku na terenie poszczególnych emiratów oraz świadczenie usług użyteczności publicznej na rzecz ich mieszkańców, a także podnoszenie standardów społecznych i gospodarczych. Z kolei art. 118 nakłada obowiązek współpracy na wszystkie rządy dzielnicowe i zobowiązuje je do koordynacji ich ustawodawstwa, z zamiarem ujednolicenia. Po uzyskaniu zgody Rady Najwyższej dopuszcza się nawet połączenie kilku emiratów w jedną jednostkę polityczną lub administracyjną, albo unifikację świadczonych usług publicznych, lub też ustanowienie jednego, wspólnego organu administracyjnego dla uruchomienia takich usług. Odnośnie do postępowania wykonawczego, wykonywania wyroków sądowych i decyzji administracyjnych oraz doręczania dokumentów prawnych między emiratami Unii, art. 119 stanowi, że kwestie te powinny być uregulowane przez prawo Unii (federalne).

Zgodnie z prawem konstytucyjnym, dla zachowania harmonii pomiędzy poszczególnymi emiratami przyznano im wyłączne i osobne prawo do opowiedzenia się za przystąpieniem do federalnego systemu sądownictwa lub też utrzymania własnego, niezależnego systemu. Poza Dubajem i Ras Al Khaima, które utrzymały własny system sądownictwa, pozostałe emiraty dołączyły do systemu federalnego.

Zjednoczone Emiraty Arabskie zasadniczo należą do grupy państw pozostających pod wpływem kontynentalnej tradycji prawnej, w tym w szczególności prawa francuskiego, rzymskiego, egipskiego oraz prawa muzułmańskiego. Zasady prawa systemu *common law*, takie jak uwzględnianie przez sądy przy wydawaniu orzeczeń precedensów prawnych, nie znajdują zastosowania (choć rozstrzygnięcia wydane przez sądy wyższej instancji są zazwyczaj respektowane przez sądy niższych instancji). Dodatkowo w ZEA jako regionalnym centrum międzynarodowego biznesu arbitraż stopniowo staje się popularnym sposobem rozwiązywania sporów (do najpopularniejszych centrów arbitrażu zalicza się DIFC LCIA Arbitration Centre w Dubai International Financial City oraz działające przy Izbie Handlowej Dubaju — Dubai International Arbitration Centre DIAC).

System sądowniczy ZEA, podobnie jak sądy większości krajów Zatoeki Perskiej, na poziomie organizacyjnym charakteryzuje podział na dwie główne gałęzie prawa — prawo cywilne i karne, oraz odseparowane sądownictwo szariatu, prawa muzułmańskiego (jako trzeci samodzielny pion wymiaru sprawiedliwości). Wyodrębnić można również trzy etapy postępowania sądowego: sądy pierwszej instancji, odwoławcze i Federalny Sąd Najwyższy (na wymiar sprawiedliwości w Dubaju składają się: Sąd Pierwszej Instancji, Sąd Apelacyjny i Sąd Kasacyjny, które, jak wspomniano wcześniej, nie podlegają Federalnemu Sądowi Najwyższemu). Do

zadań sądów szariatu początkowo należało jedynie rozpatrywanie spraw z zakresu statusu osobowego. Z czasem jednak jurysdykcja tych sądów w niektórych emiratach, takich jak Abu Zabi, została rozszerzona o ważniejsze sprawy karne, sprawy z zakresu prawa pracy i sprawy handlowe. Istotne dla porządku państwa na poziomie federalnym sprawy dotyczące bezpieczeństwa publicznego należą do kompetencji sądów specjalnych.

Konstytucja Zjednoczonych Emiratów Arabskich promuje zasady: równości, wolności, rządów prawa, domniemania niewinności w procedurach prawnych, nienaruszalność mieszkania, wolność poruszania się, wolność słowa, wolność komunikacji, wolność wyznania, wolność zrzeszania się, wolność zawodu i inne dla wszystkich obywateli w granicach określonych przez prawo.

Prawo statusu cywilnego, obejmujące kwestie z zakresu prawa rodzinnego (między innymi: rodzaje małżeństwa, przesłanki formalne dla jego zawarcia, zasady przeprowadzania separacji, przyznawania opieki nad dziećmi, a także wybrane zagadnienia prawa spadkowego), a także wybrane normy kolizyjne prawa prywatnego międzynarodowego zostało ustanowione w 2005 r. i oparte na zasadach szariatu. Sądy szariatu mają wyłączną jurysdykcję w zakresie rozpatrywania sporów rodzinnych, w tym w sprawach dotyczących rozwodu, dziedziczenia, opieki nad małoletnimi. Na poziomie federalnym sądy szariatu rozpatrują również apelacje w niektórych sprawach karnych, w tym o gwałt, rozbój, prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu i pokrewne przestępstwa.

Artykuły 10—28 KC ZEA (ustawa Kodeks cywilny ZEA nr 5/1985, znowelizowana przez Prawo Federalne nr 1/1987) określają podstawowe zasady prawa prywatnego międzynarodowego. Stanowią klasyczny zbiór reguł niezbędnych do określenia prawa właściwego w indywidualnych przypadkach, zarówno na poziomie federalnym w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, jak i w poszczególnych emiratach. Uwzględniona została zasada swobody umów, ze względu na znajdujący się w części I dziale 3 — prawo prywatne międzynarodowe, kodeksu cywilnego ZEA — przepis art. 19, który stworzył stronom możliwość wolnego wyboru prawa, według którego umowa ma być oceniana. Pomimo wyeliminowania wielu występujących uprzednio w ustawie przepisów, postrzeganych przez zagraniczny biznes jako utrudnienia w prowadzeniu działalności gospodarczej, art. 19 KC ZEA nie stwarza możliwości ominięcia przez wybór innego prawa „niewygodnych” zasad prawa szariatu (np. zakaz pobierania odsetek od kapitału, zakaz lichwy, prohibicja). Przepis art. 27 KC ZEA stanowi, że nie jest dopuszczalne stosowanie norm obcego porządku prawnego, jeżeli są one sprzeczne z prawem szariatu, porządkiem publicznym i zasadami moralnymi obowiązującymi w Zjednoczonych Emiratach Arabskich.

B. Prawo prywatne międzynarodowe Zjednoczonych Emiratów Arabskich [PPM ZEA] — ustawa Kodeks cywilny ZEA Nr 5/1985, znowelizowana przez Prawo Federalne nr 1/1987

I. Postanowienia ogólne

1. Przepisy dotyczące stosowania prawa w odniesieniu do czasu i miejsca

Prawo właściwe dla stosunku cywilnoprawnego z elementem obcym określa się na podstawie niniejszej ustawy. Jeżeli inna ustawa lub ratyfikowana umowa międzynarodowa przewiduje szczególne reguły w zakresie prawa właściwego dla stosunków cywilnoprawnych z elementem obcym odmienne od KC ZEA, to stosuje się jej przepisy (art. 22 PPM ZEA).

Zasady ogólne prawa prywatnego międzynarodowego mają zastosowanie w przypadku braku odpowiednich przepisów obowiązującej ustawy Kodeks cywilny ZEA (art. 23 PPM ZEA).

2. Odesłanie

a) Zakres wskazania normy kolizyjnej

Wskazanie systemu prawnego innego państwa odnosi się wyłącznie do przepisów prawa krajowego regulujących dany stosunek cywilnoprawny. Prawo mające zastosowanie do stosunków cywilnoprawnych z elementem obcym nie obejmuje norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego (art. 26 ust. 1 PPM ZEA).

Artykuł 26 ust. 2 PPM ZEA stanowi, że prawo ZEA powinno znaleźć zastosowanie, gdy przepis prawa prywatnego międzynarodowego innego państwa, określający prawo właściwe, wskazuje na właściwość prawa ZEA (Powrót).

b) Niejednolite prawo

Jeżeli stosunek cywilnoprawny podlega prawu obcego państwa, na którego terytorium obowiązują różne porządki prawne, to stosuje się prawo dominujące lub obowiązujące w miejscu, z którym stosunek cywilnoprawny jest najściślej związany.

Jeżeli na podstawie norm kolizyjnych zawartych w PPM ZEA wskazane jako właściwe zostanie prawo państwa, które posiada więcej niż jeden system prawny, to prawo tego państwa rozstrzyga, który system prawny ma być zastosowany. W braku szczegółowych postanowień stosu-

je się normy dominującego porządku prawnego lub prawo obowiązujące w miejscu pobytu zwykłego (art. 25 PPM ZEA).

3. Interpretacja zagadnień nieuregulowanych niniejszą ustawą

Zagadnienia nieuregulowane niniejszą ustawą, a należące do materii prawa prywatnego międzynarodowego należy interpretować, posługując się normami właściwymi dla prawa międzynarodowego, nie zaś przepisami ogólnymi Kodeksu cywilnego (art. 23 PPM ZEA).

II. Prawo właściwe w danej sprawie

1. Zasada ogólna

Zgodnie z art. 10 PPM ZEA, system prawny Zjednoczonych Emiratów Arabskich jest rozstrzygającym źródłem prawa przy ustalaniu stosunków prawnych, wymagających określenia charakteru stosunku prawnego w sporze, w którym zastosowanie właściwego porządku prawnego w sprawie jest konieczne ze względu na konflikt praw.

2. Status cywilny osób fizycznych oraz podmiotów prawnych

a) Osoby fizyczne (صاخشأال يي عيبطلان) — arab. *al'ashhs tabyaen*

Zdolność prawna oraz zdolność do czynności prawnych osoby fizycznej podlega prawu państwa, którego obywatelem jest dana osoba fizyczna (art. 11 ust. 1 PPM ZEA). Jednakże w stosunku do czynności prawnych obejmujących transakcje finansowe dokonane przez osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, niebędące obywatelami Zjednoczonych Emiratów Arabskich, na terenie ZEA, i których skutki miały tamże miejsce i jeżeli na ułomność prawną osoby fizycznej wpływała ukryta dla drugiej strony wyjątkowa okoliczność, utrudniona do wykrycia, taka okoliczność nie będzie miała wpływu na ocenę zdolności do czynności prawnych strony.

b) Osoby prawne (اتانايكل ةينوناقلا) — arab. *al kiyanat qanuni*

Zgodnie z art. 11 ust. 2 PPM ZEA, dla zagranicznych podmiotów prawnych, takich jak: spółki, związki prawne, stowarzyszenia, przedsiębiorstwa i inne, prawem właściwym dla określenia zdolności prawnej osoby prawnej, zdolności do czynności prawnych, struktury organizacyjnej, praw i obowiązków wspólników jest prawo państwa, na terenie którego podmioty te mają swoją administracyjną i faktyczną siedzibę; natomiast jeżeli określony podmiot prowadzi działalność na terenie Zjednoczonych

Emiratów Arabskich, to prawem właściwym będzie prawo lokalne ZEA (na poziomie federalnym i emiratów).

3. Małżeństwo (جواز) — arab. *al zauag*

a) Forma zawarcia małżeństwa

W świetle art. 12 PPM ZEA, przesłanki zawarcia małżeństwa podlegają prawu państwa stron z chwili zawarcia małżeństwa. W zakresie formy zawarcia małżeństwa małżeństwo pomiędzy cudzoziemcami lub pomiędzy cudzoziemcem i obywatelem ZEA uważa się za ważne zawarte, jeżeli spełnia przesłanki prawa państwa właściwego ze względu na miejsce jego zawarcia, lub też jeżeli zachowano formę przewidzianą przez prawo właściwe dla każdego z małżonków.

b) Skutki prawne

Zgodnie z art. 13 ust. 1 PPM ZEA, prawo państwa, którego obywatelem jest mąż w czasie zawarcia małżeństwa, jest prawem właściwym dla określenia skutków osobistych zawarcia małżeństwa oraz skutków majątkowych z niego wynikających.

c) Rozwód (قالت) — arab. *talaq*: pozasądowe oświadczenie o rozwiązaniu małżeństwa przez jedną ze stron (małżonka)

Przesłanki rozwiązania małżeństwa przez jedną ze stron — małżonka (*talaq*) określa się zgodnie z art. 13 ust. 2 PPM ZEA na podstawie przepisów prawa państwa, którego obywatelem jest mąż w chwili rozvodu. Postępowanie w sprawie rozvodu i separacji uregulowane jest przez prawo państwa, którego obywatelem jest mąż w chwili wszczęcia postępowania.

d) Szczególny przypadek zawarcia małżeństwa: jeden z małżonków jest obywatelem ZEA — obligatoryjne zastosowanie prawa ZEA

W szczególnym przypadku, gdy jeden z małżonków pozostaje obywatelem Zjednoczonych Emiratów Arabskich w chwili zawarcia małżeństwa, art. 14 PPM ZEA uchyla stosowanie art. 12 oraz art. 13 i nakazuje obligatoryjne zastosowanie prawa ZEA, również w zakresie zdolności do zawarcia małżeństwa.

4. Roszczenia alimentacyjne (فقن جوزل قق لطمل) — arab. *nafaqat al zauga mutlaqa*

Zgodnie z art. 15 PPM ZEA, roszczenia alimentacyjne wobec krewnych i ich zakres podlegają przepisom prawa państwa, którego obywatelem jest strona zobowiązana do dostarczania środków utrzymania.

5. Opieka i kuratela (قِيَادَة) — arab. *wisaya*, odpowiednik ang. *guardianship*

Istotne kwestie materialno-prawne dotyczące opieki i kurateli, powiernictwa oraz alimentacji, jak i innych systemów ustanowionych dla ochrony osób nieudolnych lub o ograniczonych zdolnościach do czynności prawnych, lub nieobecnych podlegają prawu osoby wymagającej ochrony lub nieobecnej (art. 16 PPM ZEA).

6. Sprawy spadkowe

a) Prawo właściwe w sprawach spadkowych

Zgodnie z art. 17 ust. 1 PPM ZEA, następstwo prawne i zasady dziedziczenia (ثَبْرُول) arab. *al warif* podlegają prawu państwa zmarłego z chwili śmierci.

Zgodnie z art. 17 ust. 2 PPM ZEA, prawa majątkowe znajdujące się na terenie Zjednoczonych Emiratów Arabskich, należące do cudzoziemca, który nie posiada spadkobiercy, przypadają Skarbowi Państwa ZEA (spadek nieobjęty). Testamentowe przepisy regulujące postanowienia testamentowe i inne rozporządzenia na wypadek śmierci podlegają prawu państwa, którego obywatelem jest spadkodawca w chwili śmierci (art. 17 ust. 3 PPM ZEA).

b) Forma rozrządzeń testamentowych

Do sporządzenia testamentu i skutecznego rozrządzenia na wypadek śmierci, zgodnie z art. 17 ust. 4 PPM ZEA, konieczne jest zachowanie formy przewidzianej przez prawo państwa, którego obywatelem był spadkodawca w chwili dokonania rozrządzenia, lub prawo państwa, na terenie którego sporządzono testament.

c) Szczególny przypadek dziedziczenia przez cudzoziemców; prawo własności ZEA

Zgodnie z art. 17 ust. 5 PPM ZEA, prawo ZEA znajduje zastosowanie do prawa własności na terenie Zjednoczonych Emiratów Arabskich w przypadku dziedziczenia po zmarłym cudzoziemcu.

7. Prawa rzeczowe (قَوَاقِلُ اَلْأَيْنِيَا) — arab. *al huquq al ayniya*

Posiadanie, własność i inne prawa rzeczowe na nieruchomościach uregulowane są prawem obowiązującym w miejscu, w którym znajduje się nieruchomość (*lex situs*).

Do praw na ruchomościach stosuje się prawo obowiązujące w chwili, w której miało miejsce zdarzenie prowadzące do nabycia lub utraty posiadania, prawa własności lub innych praw (art. 18 ust. 1 PPM ZEA).

Prawo państwa, w którym znajduje się mienie, rozstrzyga o kwalifikacji prawnej dóbr jako rzeczy ruchomej bądź nieruchomości (art. 18 ust. 2 PPM ZEA).

8. Zobowiązania umowne (تام از تل ال اءى ءق اع تل) — arab. *iltizamat al tauqidiya*

Zobowiązanie umowne określa się zarówno pod względem formy, jak i treści na podstawie przepisów prawa państwa, w którym strony przebywają z zamiarem stałego pobytu; w przypadku, gdy strony przebywają w różnych państwach, stosuje się prawo państwa, w którym umowa została zawarta (*lex loci contractus*), chyba że strony uzgodniły inaczej lub z okoliczności wynika inny zamiar stron (art. 19 ust. 1 PPM ZEA).

Umowa dotycząca praw na nieruchomości, zgodnie z art. 19 ust. 2 PPM ZEA, podlega ustawodawstwu państwa, w którym znajduje się przedmiotowa nieruchomość (*lex situs*).

Jak wspomniano we wstępie, swoboda zawierania umów w tym zakresie ograniczona jest normami prawa szariatu, nieważność postanowień umownych niezgodnych z prawem koranicznym stypuluje art. 27 PPM ZEA (patrz poniżej).

9. Zobowiązania pozaumowne (تام از تل ال رى ء ءى ءق اع تل) — arab. *iltizamat reyr al tauqidiya*

Zgodnie z art. 20 ust. 1 PPM ZEA, do oceny zobowiązań pozaumownych (bezpodstawne wzbogacenie, czyny niedozwolone itp.) stosuje się prawo państwa, w którym nastąpiło zdarzenie będące podstawą zobowiązania.

Przepisu powyższego nie stosuje się do zobowiązań wynikających z czynów niedozwolonych dokonanych za granicą, które w świetle prawa ZEA nie stanowią czynu niedozwolonego, nawet jeśli są one nielegalne wedle prawa państwa, na terenie którego powstały (art. 20 ust. 2 PPM ZEA).

10. Postępowanie (ان و ن ا ق ل ءى ء ا ر ء ال) — arab. *al kanun al girai* (prawo procesowe)

Dla określenia właściwej jurysdykcji i zasad prawa procesowego, zgodnie z art. 21 PPM ZEA, stosuje się prawo państwa, w którym wszczęto postępowanie (*lex fori*), lub prawo państwa, w którym się je prowadzi.

III. Obowiązkowe stosowanie prawa ZEA

Prawo ZEA stosuje się do osób o nieznannej narodowości oraz do osób posiadających więcej niż jedno obywatelstwo w tym samym czasie (art. 24 ust. 1 PPM ZEA).

W przypadku, gdy osoba posiada obywatelstwo Zjednoczonych Emiratów Arabskich oraz innego państwa, należy stosować prawo ZEA (art. 24 ust. 2 PPM ZEA).

Prawo ZEA stosuje się również, jeżeli nie można udowodnić istnienia prawa właściwego lub jego skutków (art. 28 PPM ZEA).

IV. Postulat zgodności z prawem szariatu

Artykuł 27 PPM ZEA stanowi, że nie jest dopuszczalne stosowanie przepisów prawa właściwego określonego na podstawie poprzednich artykułów, jeśli przepisy te są sprzeczne z zasadami prawa muzułmańskiego, szariatu, porządku publicznego lub moralności obowiązującymi w Zjednoczonych Emiratach Arabskich.